

The importance of consent in the marriage views of the population of the Fergana valley

M.B. KARIMOVA¹

Andijan Institute of agriculture and Agrotechnology

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021

Received in revised form

15 September 2021

Accepted 20 October 2021

Available online

15 November 2021

Keywords:

islam,
marriage,
sharia,
guardian,
widow.

ABSTRACT

This scientific article examines the viability of marriage as a moral value, the fact that despite various political, socio-economic changes in the Fergana Valley, national and religious traditions related to marriage continue to play an important role in local life and premarital customs and rituals. the changes were closely linked to the social and economic life of the community, according to a survey conducted in the valley.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp405-409>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Фарғона водийси аҳолисининг никоҳга оид қарашларида розиликнинг аҳамияти

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

ислом дини,
никоҳ,
шариат,
валий,
бева аёл.

Мазкур илмий мақолада никоҳ ахлоқий қадрият сифатидаги ўз яшовчанлигини сақлаб келаётгани, Фарғона водийсида юз берган турли сиёсий, ижтимоий-иқтисодий туб ўзгаришларга қарамасдан, никоҳ билан боғлиқ миллий ва диний анъаналарнинг маҳаллий аҳоли ҳаётида муҳим аҳамиятини йўқотмай келаётганлиги ҳамда никоҳга бўлган урф-одат ва маросимлардаги ўзгаришлар жамиятнинг ижтимоий ва иқтисодий ҳаёти билан чамбарчас боғлиқлиги водийда ўтказилган тадқиқот натижаларига кўра аниқланди.

¹ Andijan Institute of agriculture and Agrotechnology, teacher of the department "Humanities". Andijan, Uzbekistan.
E-mail: madina-botirjonovna@mail.ru

Важность согласия на браковые мнения населения ферганской долины

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

ислам,
брак,
шариат,
опекун,
вдова.

В этой научной статье отмечается, что брак остается моральной ценностью, что, несмотря на различные политические, социально-экономические изменения в Ферганской долине, национальные и религиозные традиции, связанные с браком, продолжают играть важную роль в местной жизни, а также в добрачных обычаях и ритуалах. Согласно опросу, проведенному в долине, изменения были тесно связаны с социальной и экономической жизнью сообщества.

Фарғона водийси нафақат иқлими ва табиати билан балки ўзининг этномиллий ва диний қадриятларига эга бўлган Ўзбекистоннинг ўзига хос тарихий этнографик минтақаларидан бири ҳисобланади. Шунингдек, Фарғона водийси аҳолиси турмуш тарзида никоҳ билан боғлиқ ниҳоятда ранг-баранг тушунчалар, урф-одат ва маросимлар мавжудки, улар орасида никоҳгача бўлган маросим ва одатлар муҳим ўрин тутди. Жумладан, турмуш қуриш борасидаги урф-одат ва қарашларга мувофиқ, Фарғона водийсида жуфти ҳалол танлаш, совчилик, қиз томоннинг розилиги, ижтимоий ва иқтисодий мутаносиблик каби ҳолатларга алоҳида эътибор қаратилганлиги “Тенги чиқса текин бер” нақлида ўз ифодасини топган.

Хусусан, никоҳгача бўлган одатлардан бири қизнинг розилиги масаласи муҳим аҳамиятга эга бўлган. Ислом динида кўринганга уйланиш ёки рўпара келганга тегиб кетавериш маъқул кўрилмайди. Ҳадисда келтирилишича, саҳобалардан Ал-Мағират бинни Шаъба ривоят қилади: Мен бир совчиларимни юбордим. Пайғамбар (с.а.в) эшитиб: Сен уни кўрдингми? деганларида “Йўқ” деб жавоб беради. Шунда: Уни кўргин, орангизда муҳаббат пайдо бўлади дея маслаҳат беради [1. Б. 25]. Шунингдек, бир-бирини кўришлик шариатга мувофиқ назорат остида бўлиши лозим. Бу ҳақда Пайғамбар Муҳаммад (с.а.в) “Маҳрам бўлмаган бир киши ила бир аёл ҳеч ким йўқ ерда холи бўлишса, уларнинг учинчиси шайтондир”, деди. Шу билан биргаликда, уламолар: “Энг яхшиси, уйланмоқчи бўлган йигит қизни унга совчи юбормасдан илгари кўрсин. Агар ёқмаса, қизга озор етказмайди, совчи юбормайди. Қизни кўриш учун унинг розилигини аниқ билиши шарт эмас”, деб қўшимча қиладилар [2. Б. 66].

Имом Бухорий ва имом Муслим Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Набий соллаллоху алайҳи васаллам “Беванинг ўзи билан маслаҳатлашмай туриб, уни бировга никоҳ қилинмайди. Қизни эса розилиги олинмай туриб никоҳ қилинмайди”, деганлар. Шунда саҳобалар “Эй Аллоҳнинг Расули, қизнинг розилиги қандай бўлади?” деб сўрашган. Пайғамбар алайҳи-васалом “Сукут сақлаши”, деб жавоб берганлар. Имом Ҳанафий мазҳабида ушбу ҳадисга биноан биринчи марта турмуш қураётган ўғил ва қиз учун валийсининг розилиги вожиб деган масала чиқарилган. Яъни ҳанафий мазҳабида инсон биринчи марта никоҳ қилинаётганда ота-онанинг ёки валийнинг розилиги вожибдир. Валий

деганда аввало ота-она, агар улар ҳаёт бўлмаса, уларнинг ўрнини босадиган яқинлар назарда тутилади. Демак, биринчи марта никоҳ қураётганда қиз болани розилиги олинмасдан никоҳлаб бўлмаганидек, ота-онанинг розилигисиз қилинган никоҳ ҳам дуруст бўлмайди. Аммо иккинчи марта никоҳ қураётганда аёлларнинг ихтиёри ўзида бўлади. Шунинг учун беванинг ўзи билан маслаҳатлашмасдан никоҳ қилинмайди дейилмоқда. Қиз боланинг розилиги – сукути деган жумла исломий одоб намунасидир. Халқимизда “Сукут – аломати ризо” деган мақол шундан келиб чиққан. Аммо бу одоб бокира қизларга оиддир, чунки исломий тарбия қиз ниҳоятда шарму ҳаёли бўлгани учун турмушга чиқишга розиман деб сўз ёки ишора билан ифода қила олмайди.

Муслима қизлар одоб-ахлоқ, ҳаё, эҳтиром доирасида тарбия топганлари туфайли ўз отаси, яқинлари билан ўз никоҳи тўғрисида уялиб сукут сақлаган бўлади. Шунинг учун қиз боланинг уялиб сукут сақлагани розилик белгиси ҳисобланади.

Шунингдек, Ҳадисларда нафақат қизлардан розилик балки ажрашган ёхуд бева аёллардан ҳам розилик сўраш жоиз эканлиги қайд этилган. Бу борада Ханса бинти Хизом ал-Ансория розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “У кишини жувон ҳолида отаси сўрамай эрга берди. Бу унга ёқмай Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келди. Бас, у Зот унинг никоҳини рад этдилар”. Демак, жувон аёлни ўзидан сўрамай ёки мажбур қилиб, бировнинг никоҳига бериб бўлмайди. Ислом дини бундай вақтда ўша аёлга қозига арз қилиш ҳуқуқини беради. Арз қилинган чоғида эса қози бу никоҳни бузиш ҳақида ҳукм чиқаради. Изн сўрамай никоҳланганда мазкур иш аёлнинг розилигига боғлиқ бўлиб қолади. У розиман, деса никоҳ никоҳ бўлади, бўлмаса, бузилади [3]. Бу иш исломда аёл-қизларнинг эрки, ҳақ-ҳуқуқларини кўрсатади. Эътибор қаратсак, эркаклар талабгор бўлиб, қизларга совчи қўйганликлари учун ҳам розилик асосан қизлардан олинади.

XX аср давомида никоҳ қуришда розилик ҳамда у билан боғлиқ белги аломатларда ҳам муайян ўзгаришлар рўй берди. Тадқиқотчи Б.Р.Турсуновнинг таъкидлашича, XX асрнинг 30-йилларида аёлларнинг паранжи ташлашлари, жамият ишларига жалб қилинишлари йигит-қизлар ўртасидаги муносабатларнинг янгича йўлга қўйилишига сабаб бўлганлиги [4. Б. 126], чунончи, никоҳгача бўлган одатлардан бири қиз боланинг розилиги масаласида ҳам бирмунча ўзгаришлар юз берганлигини қайд этади. Олиб борилган дала тадқиқотлари давомида Фарғона водийсида XX асрнинг 70-йилларидан бошлаб келин ва куёв танлашда уларнинг бир-бирлари билан эркин учрашиб, танишишига ҳам рухсат берила бошланган бўлиб, асрнинг охирларига келиб бу жараён ёшлар фойдасига ўзгара бошлади [5. С. 111]. Бу совчиларга (агарда куёв ва унинг томони маъқул деб топилса) жавоб беришдан олдин уларни учраштириш анъана тусига кирди [6].

Кейинги вақтларда, айрим оилаларда қизларни ўзларидан сўраб-сўрамай эрга бериб юбориш ҳолатлари афсуски учрамоқда. Бу ҳолатни Фарғона водийсининг Қўқон шаҳрида ўтказилган дала тадқиқотларида ҳам кўриш мумкин. Ахборотчилар билан суҳбат жараёнида “Куёвликка номзод бўлган йигитга қизнинг розилиги аҳамиятлими?” деб мурожаат қилинди. Тадқиқот таҳлилларига кўра, қиз боланинг розилигини олишга ота-оналар унчалик аҳамият бермаётганлиги, сабабини сўраганимизда биздан ҳам ота-оналаримиз розилик сўрамасдан турмушга беришган, мана кам бўлдикми, булар нимани ҳам биларди, биз ҳар тарафлама

суриштириб ўзига мосига берамизда, ота-она, яқин қариндошлар ўз боласига, яқинига ҳеч қачон ёмонликни раво кўрмайди[7], каби жавоблар устувор аҳамият касб этганлигига гувоҳ бўлинди.

Никоҳ ва оила масаласида катта билим ва ҳаётий тажрибага эга бўлган кекса оила аъзолари, ота-она ва бошқа яқинлари фарзандларига мазкур масалада тўғри маслаҳат бериш ва йўл кўрсатишга ҳаракат қиладилар. Фарғона водийсида оила қураётган ёш йигит-қизларнинг ота-онасини, яқин қариндошларини норози қилиб никоҳдан ўтишларини ҳеч ким маъқулламайди.

Андижон вилояти Булоқбоши туманида аҳоли билан бўлган суҳбатда эса “Қиз розилик бермаган ҳолатларда никоҳ тўхтатилган ҳолатлар бўлганми? деган саволимизга аксарият кўпчилик ахборотчилар никоҳ тўхтилмаслигини, айрим ҳолатларда никоҳ тўхтатилганлигини ҳам кўриш мумкин. Жумладан, “Юксалиш” МФЙ раисининг оила-ижтимоий маънавий масалалар бўйича ўринбосари Марҳабо Ғопирова Навқирон маҳалласида яқинда қизнинг норозилиги сабабли никоҳ тўхтатилганлиги, ушбу ҳолатга амма-холалар томонидан қизнинг розилигини олиш борасидаги ҳатти-ҳаракатлар ҳам зое кетиб, куёв томонидан берилган сеп-сидирғалар қайтарилганлиги [8] ҳақидаги маълумоти фикримизни далиллайди. Қизларнинг норозилиги билан амалга оширилган никоҳлар ўн йил ўтса-да ажралишлар билан тугаётганлиги ҳам маҳалла фаоллари томонидан таъкидланди [9]. Бу ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида маҳаллий ҳокимият томонидан амалга оширилаётган бир қатор саъйи-ҳаракатлар, тадбирлар муҳим аҳамият касб этмоқда.

Шунинг билан биргаликда Вазирлар Маҳкамасининг 2021йил18 июндаги “Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 380-сонли қарор[10]ига кўра, ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш, замонавий намунали оилани шакллантириш, унинг маънавий-ахлоқий муҳити ва анъанавий оилавий қадриятларини мустаҳкамлаш бўйича мақсадли чора-тадбирларни амалга ошириш каби вазифалар белгилаб қўйилган.

Хулоса ўрнида қайд этиш жоизки, XX аср давомида юз берган сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар ва ислохотлар натижасида Фарғона водийси аҳолисининг турмуш тарзида никоҳга оид қарашлар жумладан, қизларнинг умр йўлдош танлаш борасидаги розилигига ҳар доим ҳам эътибор қаратилмаганлиги, кўп ҳолларда ижтимоий мавқеи ва моддиятга боғланганлиги билан изоҳлаш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Фитрат А. Оила ёки оила бошқариш тартиблари / Масъул муҳаррир Д.А. Алимова. Тарж. ва изоҳлар муаллифи Ш. Воҳидов 2-нашр. – Т., “Маънавият” нашриёти, 2000.
2. Динда саволим бор... / Мусаннифлар: Муҳаммад Шариф Жуман, Аҳмад Муҳаммад. 3-китоб. – Т., “Мовароуннаҳр” нашриёти, 2005.
3. <https://islom.uz>. Изн сўраш ва никоҳнинг арконлари - Islom.uz
4. Турсунов Б.Р. XX асрда Фарғона водийси аҳолисида оила, оилавий маросимлар ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари (Конибодом воҳаси мисолида) 07.00.07 Этнология мутахассислиги: Тар. фан. ном... дисс. – Б. 126.

5. Горшунова О.В. Узбекская женщина: Социальный статус, семья, религия (По материалам Ферганской долины). – М.: Институт этнологии и антропологии РАН, 2006.
6. Дала ёзувлари. 2009 йил. Фарғона вилояти. Бувайда тумани. Бувимозор қишлоғи.
7. Дала ёзувлари. 2021 йил. Фарғона вилояти Қўқон шаҳри. Навбаҳор кўчаси.
8. Дала ёзувлари. 2021 йил. Андижон вилояти Булоқбоши тумани. Найман қишлоғи
9. Дала ёзувлари. 2021 йил. Андижон вилояти. Андижон шаҳри. Буюк Турон кўчаси.
10. <https://lex.uz>.